

HANKKEEN TAVOITTEET SEKÄ TOTEUSTUSVAIHEIDEN KUVAUS

PUTKILAHTI-PÄIJÄNNE VESISTÖN PARANNUSHANKE

Valmistelija: Heikki Lamminaho

(7 sivua)

PUTKILAHTI 21.9.2024 / Putkilahden kyläseura ry. Vespuolentie 1977, 41870 Putkilahti

ALOITE / YHTEENVETO

Aloite: Vesistömme rehevöityminen on kaikkien meidän kyläläisten yhteinen huoli, joka vaatii nyt yhteistoimintaa ja laajempaakin panostusta.

Putkilahden kyläseuran syyskokouksessa päätettiin tehdä heti aloite ja hankkeen suunnitelmaluonnoksilla määritellä osaprojekteja vesistön kunnostushankkeesta ja toimenpiteitäkin jo vuoden 2024 aikana. Tavoitteeksi asetettiin hankkeen rakenne ja määrittely niin, että koko hankkeen tavoitteet jaetaan osaprojekteiksi, joilla jokaisella on omat suunnitelmiin kirjatut tavoitteet sekä toimenpiteet ja rahoitus. Ensimmäisenä kesänä jo 2024 tehdään välttämättömiä toimenpiteitä, kuten aloitetaan vesialueen luotaus. Tämä tieto luo hyvän perustan sekä tietopohjan hankkeen osaprojektien suunnittelulle.

Putkilahden vesistö osana Päijännettä on kylän ylivoimatekijä. Vesistön virtauksen lisäämiseksi Kääjinsalmen ja Rupansalmen niitot ovat tarpeellisia. Niitä niittoja toistamalla lisäksi kahtena seuraavana vuotena, saadaan vesiä vapautumaan ja poistettua vesistöstä rehevöitynyttä kasvustoa. Nämä toimet luovat pohjaa veden laadun seurannalle sekä valmiuden jatkaa hanketta ruoppauksella sekä valuma-alueen laskuojien suistojen rakentamisella. Päättävänä on pysäyttää vesistön rehevöityminen ja kääntää kehitys.

Tavoite

Kylän arvoa viihtyisänä elinympäristönä lisäävät merkittävästi kylän keskustassa Ylisjärven ja Nokkosen valtakunnallisestikin arvokkaat maisema-alueet. Ylisjärvelle on merkityksellinen vesireitti Kääjinsalmen kautta Päijänteelle ja sen varrelle on myös rakennettu huomattava määrä vapaa-ajan asutusta. Myös Nokkonen on kaunis järvi ja yhteydessä Rupansalmen kautta Kasselälle sekä edelleen Viljamensaaren reittiä Päijänteelle. Nämä vesistöt ja perinnemaisemat asukkaineen tunnetaan aktiivisena, toimivana kylänä (Putkilahti on vuoden 1995 kylä). Maatalouden ja karjanhoidon muutokset sekä kylän omien palvelujen vähentyminen suuntaavat jo nyt kehityshankkeet kylän vakituisten sekä vapaa-ajan asukkaiden tarpeisiin ja ympäristölähtöisen vapaa-ajan toiminnan lisäämiseen. Luonnon monimuotoisuus tarjoaa kaikille sekä kesällä että talvella luontokokemuksia sekä liikkumisen tuomaa iloa. Vaarunvuorten luontopolku on lisännyt suosiotaan ja se kaipaa lähelleen uusia monipuolisempia ulkoilumahdollisuuksia. Puhdas vesistö mahdollista monia aktiviteetteja.

Koko kauniin ympäristön luontoarvoja ja ekologista kehitystä meidän pitää tarkastella kokonaisuutena ja myös panostaa siihen yhdessä. Tätä toimintaa on jo dokumentoitu erilaisissa tutkimuksissa sekä esimerkiksi teoksessa Putkilahden kulttuurimaisema ja sen hoitosuunnitelma / Osmo Kaitalehto 1996, Putkilahden maisemanhoitosuunnitelma / Liisa

Horppila-Jämsä ja Timo Suominen 2004. Vahva asukkaiden yhteenkuuluvuus ja talkoohenki mahdollistavat yhdessä määriteltyjen ja suunniteltujen Putkilahden kyläseuran aloitteesta käynnistettyjen hankkeiden ja osaprojektien toteuttamisen osin talkootyönä. Hankkeiden vaatimat ulkopuoliset suunnittelu sekä esimerkiksi erikoiskalustolla suoritettavat niitto- ja ruoppaustyöt vaativat aina rahoitusta, joka on hankkeen kriittisin tekijä. Avustusten hakeminen selvitysten sekä suunnittelun perusteella onkin hankkeen yhteistyökumppanien kanssa muodostetun seurantaryhmän keskeinen tehtävä.

Päämäärät

Hankkeen päämäärät ja selvät tavoitteet osaprojekteille määriteltiin Putkilahden kyläseuran järjestämän asijantuntijatilaisuuden jälkeen yhdessä vesistöä hallinnoivien osakaskuntien, maanomistajien ja muiden alueellisesta hankkeesta kiinnostuneiden tahojen kanssa. Tilaisuuden asiantuntijoita olivat Keski-Suomen ELY-keskuksen, KeskiSuomen vesi ja ympäristö ry:n ja JyväSRiihi ry:n edustajat. Tilaisuudessa selvitettiin tarvittavat luvat ja saatiin yleisemminkin tietoa vesistöjen kunnostushankkeista. JyväSRiihen avustusten hakuun liittyvistä aikatauluista sekä moniportaisista hakemusten käsittelyistä johtuen toukokuussa 2024 tehdyt anomukset hylättiin puutteellisina; vielä pitää jatkaa selvitystyötä ja suunnitella vesistöalueen uuden luotauksen ja kartan syvyystietojen pohjalta ruovikoiden niitot syksyille 2025 ja isommat työt 2026 kesällä koko vesistöalueella. Tilaisuuden asiantuntijoiden selvä viesti oli, että he ovat kaikki erittäin halukkaita avustamaan kaikin tavoin hankkeen suunnittelussa ja tarjosivat yhteistyötä. Ylisjärven osakaskunta, Peuhan osakaskunta ja Putkilahti-Ruotsulan osakaskunta hallinnoivat tämän selvitystyön kohteena olevia vesialueita ja vesijättömaita. Heidän kanssaan allekirjoitettiin kumppanuussopimus ja saatiin lupa suunnitella ja toteuttaa tämän hankkeen toimia näillä alueilla. Hankkeen toiminta rajataankin vain näille osakaskuntien hallinnoimille alueille - ei yksityisten omistamille vesi- tai ranta-alueille. (Alue on esitetty vihreänä alueena Putkilahti - Päijänne vesistön parannushankkeen ohjelman kansikuvassa.) Kyläseura liittyi jäseneksi Keski – Suomen vesi ja ympäristö yhdistykseen ja nyt allekirjoitettiin myös kumppanuussopimus asiantuntemuksen lisäämiseksi hankkeen valmistelussa, suunnittelussa ja toteutuksessa. Ei Putkilahden luonnon monimuotoisuus ja ainutkertaisuus eikä myöskään perinnemaiseman, NATURA-alueiden tai vesistön moninaiset arvot ole selvästikään olleet tiedossamme. Natura-alueiden päätösten perusteet on selvitettävä ja ne ovat pohjana suunnittelulle sekä myös tarkkaan seurattava ja todennettava eri osaprojektien toimien toteutuksessa. Kylän

asukkaiden huoli vesistön tilasta sekä rehevöitymisen haitat ohjaavat tavoitteet konkreettisiin suunnitelman osiin, joilla voidaan välittömästi kohdistaa toimet salmien niittoon ja jatkaa tulevana kesinä tarkentuvien, uusien osaprojektien, kuten ruoppaussuunnitelmien toteutuksella tähdäten yhdessä sovittuihin hankkeen päämääriin. Vesistön rehevöitymisen torjunta päämääränä nostaa esiin ainakin seuraavia osaprojektien aiheita ja toimenpiteitä:

-Vesireittejä avaavat kaislikon ja ruovikon niitot sekä näin poistettavan kasvuston siirtäminen maalle jatkokäsittelyä varten esimerkiksi kuivattuna ja silputtuna maanparannukseen. Nämä toimenpiteet vaativat kahden kolmen vuoden aikana alueellisesti tarkentuvia toimia.

-Vapaa-ajan käyttöön ja luonnon tilaan vaikuttavien tekijöiden, kuten vesistön virtaamien, venereittien ja vesistön ekologian parantamiseen tarvittavien toimien suunnittelu sekä ruoppauksen mahdollistaminen. Kalastuksen ja veneilyn mahdollisuuksien lisääminen on kaikille meille tärkeää. Tavoitteena ovatkin 1,5 metrin syvyyksellä merkityt venereitit Päijänteeltä sekä Ylisjärvelle että Nokkoselle.

-Valuma-alueella tutkitaan veden mukana tulevaa kuormitusta ja suunnitellaan toimia, joilla voidaan vähentää rehevöitymistä ja parantaa veden laatua sekä vesistön tilaa Ylisjärvessä ja Nokkosessa.

HANKEEN RAKENNE JA VAIHEISTUS

- Projektin kriittinen tekijä on rahoitus. Siksi yhteisesti sovituista osatavoitteista ja päämääristä on tarpeen suunnitella eri vuosina käynnistyviä peräkkäisiä, erillisiä hankkeita. Esimerkiksi Keski-Suomen ELY-keskuksen eri hankeohjelmien tavoitteet ja rahoitusmahdollisuudet ovat erilaisia ja niiden hakuajat ovat monesti jo tiedossa. Toiminnan ajallinen suunnittelu on näin mahdollista. Koko hankkeen onnistumisen kannalta on hyvä aloittaa koko hanke suunnittelu- ja selvitystyö vaiheella A, jossa jo kootaan Natura-alueiden vaikutukset osaksi suunnittelua. Toteutettavien toimien tavoitteiden toteutuminen vaatii myös seurantaa, tiedottamista sekä huolellista dokumentointia. Tätä dokumentointia vaativat myös rahoittajat avustuspäätöksissään. Hankeen eri vaiheissa pidetään Kylätalolla tiedotustilaisuuksia sekä tiedotetaan myös paikallislehdissä.
 - **Hankkeen aluksi vaiheessa A.** määritellään suunnitelmiin sekä niiton että ruoppauksen toteutuksen tavoitteet ja toteutustavat ratkaisuksi, joita erikoisurakoitsijat
-

voivat myöhemmissä vaiheissa toteuttaa. Tämä suunnitteluvaihe on erityisen vaativa ja sisältää myös paljon selvitystyötä, koska Kääjinsalmi on kokonaisuudessaan Naturaaluetta. Putkilahden alueella on muitakin Natura-päätöksin suojeltuja luontoarvoja, siksi kokonaisuudessaan A-vaiheen Natura-asiat jatkuvat koko hankkeen laajuisina ja ovat ratkaisevan tärkeitä niiton ja ruoppauksen luvitusvaiheessa. Suunnittelu- ja selvitysvaiheessa tärkeänä kolmantena osana ovat valuma-aluekuormituksen ja valuma-alueen vesienhallinnan ratkaisujen esiselvitykset ja vesien tutkimus sekä Ylisjärven että Nokkosen alueella. Selvitysten ja vedenlaatutulosten perustellaan suunnitellaan myös toimia, joilla voidaan pienentää varsinkin kevättulvien aikaista valumavesien aiheuttamaa kuormitusta. Vesinäytteiden tulosten ja seurannan mukaan suunnitellaan valuma-alueelta tulevien ojien ja purojen uomastoihin, valuma-alueille ja suistoihin rakenteita, joilla vähennetään kuormitusta tai ainakin hidastetaan tulvien vaikutusta. Nämä suunnitelmat toteutetaan maanomistajien kanssa yhteistyössä ja niiden toimien toteutuksen rahoitus vaatii tapauskohtaisia ratkaisuja. Vaiheen A. suunnitelmiin perustuen sekä niitto- että ruoppaustyöt tehdään myöhemmin vaiheissa B. ja C. osakaskuntien vesialueella ja nyt suunnitteluun sekä myöhemmin toteutukseen haetaan ELY-keskuksen Maaseutu-ohjelman avustusta. Vaiheen A. avustuksen hakuaika päättyy syyskuun lopussa 2024. Avustuksen määrä voi olla 100% suunnittelu- ja selvitystyön kustannuksista.

- **Vaiheessa B.** toteutetaan valmistuneiden niittosuunnitelmien mukaan ensin töiden vaatimat lupamenettelyt. Näissäkin ELY:n myöntämissä niittoluvissa on Naturaselvityksillä keskeinen merkitys. Niittotyöt keskittyvät Kääjinsalmen ja Rupansalmen sekä Kasselän matalikoilla rehevöityneiden vesikasvien niittoon. Niitot suoritetaan kolmena perättäisenä syksynä. Salmien niitot rajataan uoman keskialueelle ja ei aiheuteta uhanalaisten lajien elinolosuhteissa muutoksia. Rehevöityneitä vesikasveja niitetään ja pohjassa olevia kasvien pääjuuria harataan niittoveneellä ja toisella veneellä kerätään heti niitetyt vesikasvit rantaveteen, josta ne lanssilla nostetaan tukkikouran avulla suoraan traktorin peräkärriin ja maanviljelijät siirtävät ne peltoalueille aumoihin kuivumaan. Myöhemmin ko. materiaali levitetään pelloille maanparannusaineena. Vaiheen B. avustuksen hakuaika päättyy helmikuussa 2025. Avustuksen määrä voi olla
-

80%. kokonaiskustannuksista ja omarahoitukseen voi sisällyttää talkootyön tuntikustannuksia. (Yksityisrantojen niitto ei sisälly tähän hankkeeseen, mutta niittourakoitsija ja maanomistajat voivat keskenään sopia niittotyöstä.)

- **Vaiheessa C.** on ruoppaussuunnitelmien toteuttamiseksi tehtävä ruoppauslupahakemus Aluehallintovirastolle. Tämän luvan käsittelyaika on pitkä ja se myös on hankkeelle merkittävä kustannus. Luvitus on ehtona ELY-keskuksen avustukselle. Ruoppaustyön toteuttamistapa on suunnitelmissa määriteltävä ja Naturaalueista johtuen myös ruopatun materiaalin läjitys on tarkkaan suunnitelmissa selvitettävä sekä sovittava maanomistajien kanssa. Todennäköinen ruoppaustapa Kääjinsalmessa on proomulta kaivinkoneella tapahtuva kaivuu. Ruopattu pohjaliete kuljetetaan proomulla ruoppauslaituriin ja lastataan traktorin peräkärriin. Maanviljelijät levittävät sen peltoon ja kyntävät syysmuokkaukseen. Rupansalmessa on ruoppauksessa eri vaihtoehtoja ja ne voivat olla kustannustehokkaampia. Vaiheen C. avustuksen haku-aika päättyy huhtikuun lopussa 2025. Avustuksen määrä voi olla 80% kokonaiskustannuksista ja omarahoitukseen voi sisällyttää talkootyön tuntikustannuksia.
 - **Vaiheessa D.** toteutetaan valuma-alueelta tulevien vesien tutkimus- ja seurantatulosten pohjalta laadittavia paikallisia toimenpidesuunnitelmia. Ne ovat toteutuspaikan johdosta vaikeita, kun ne sijaitsevat yksityisten omistamilla maa-alueilla. Toimenpiteiden suunnittelu vaatii hyvää yhteistyötä paikallisesti ja myös toteutuksen rahoitus pitää selvittää kohde kohtaisesti. Talkootyölläkin on merkittävä rooli, kun useissa ojissa ja puroissa toimenpiteet voivat olla työmäärältään pieniä. Valumavesien laadun seuranta tulevina vuosinakin on kuitenkin hankkeen tavoitteena ja se pyritään kouluttamaan osakaskuntien kanssa yhteistyömuodoksi.
 - Hankeen omarahoitusosuus perustuu vapaaehtoiisiin lahjoituksiin. Keväällä tehdyn kyselyn mukaan lahjoitusten määrään vaikuttaa voimakkaasti se, että ruoppauksella merkittävästi parannetaan Kääjinsalmen ja Rupansalmen vapaanveden osuutta ja mahdollistetaan parempia kalastus- ja veneilymahdollisuuksia. Lahjoituskeräys on siksi tarpeen jakaa kahteen erilliseen keräykseen. Vaiheen A. myönteisen päätöksen jälkeen käynnistetään ensimmäinen keräys joulukuussa 2024. Tämän varainkeruun arvioidaan riittävän A. ja B. vaiheiden omarahoituksen tarpeisiin, kun lisäksi heti myönteisen ELY:n avustuspäätöksen jälkeen haetaan siltarahoitusta (laina) Jyväskylän kaupungilta.
-

Toinen varainkeruu ruoppauksen toteuttamiseen voidaan käynnistää, kun C. hankkeen (Ruoppauksen toteuttaminen) avustushakemukseen on saatu myönteinen ELY:n päätös kesäkuussa 2025. Myös tähän hankkeeseen haetaan Jyväskylän kaupungin siltarahoitusta (laina).

Hankkeiden toteutusvaiheet B. ja C. vaativat myös paljon yhteishenkeä maanomistajilta sekä talkootyötä traktoreilla niitto- ja ruoppausvaiheessa.

Liitteet : Liitteenä vesistön parannushankkeen päivitetty aikataulu sekä vaiheiden vastuuhenkilöiden raportit. Vaiheet : A, B, C, D.
